

Un exemplar singular de ceràmica grisa ibèrica estampillada procedent del jaciment ibèric del Pla de la Roixel·la (Igualada, Anoia)

La urbanització de les planes situades a l'oest del terme municipal d'Igualada va comportar el descobriment i l'excavació d'un assentament ibèric en plana, consistent en unes estructures d'habitació i dues sitges que s'ocupen durant els segles v-iv aC. En una d'aquestes sitges va aparèixer el perfil i la major part d'una urna de ceràmica grisa ibèrica estampillada. Fins a avui, aquest exemplar ceràmic és únic en el seu gènere tant pel seu estat de conservació com per la seva cronologia, força reculada respecte a exemplars de ceràmica grisa estampillada d'altres jaciments. Aquest fet no ens ha d'estranyar si tenim en compte que es tracta d'un perfil d'influència fenícia, propi de l'ibèric antic.

Paraules clau: cultura ibèrica, ceràmica grisa estampillada, assentament en plana.

L'urbanisation des plateaus emplacements à l'ouest de la ville d'Igualada mène au découverture et à la réalisation de fauilles d'un établissement ibère sur plateau, composé par des structures d'habitation et deux silos, étant occupés tout au long des ve-ive siècles aC. Dans un de ces silos est apparu le profil et une urne presque entière à pâte grise ibère timbrée. Jusqu'aujourd'hui, cette pièce de poterie est unique dans son genre tant par son état de conservation comme par sa chronologie, assez reculée par rapport aux pièces à pâte grise timbrées appartenant à d'autres gisements. Ce n'est pas un fait curieux si nous considérons qu'il s'agit d'un profil d'influence phénicienne, caractéristique de la période ibère ancienne.

Mots clés: Culture ibère, poterie à pâte grise timbrée, établissement sur plateau.

Introducció

Amb motiu del projecte d'urbanització de les planes situades a l'oest del terme municipal d'Igualada, denominades pla de la Massa / pla de la Roixel·la, es va realitzar un seguiment de les obres arran de les quals es localitzaren restes de sitges i murs ibèrics en un dels talls del terreny que les màquines excavadores havien realitzat en obrir un carrer. Les restes afectaven les parcel·les 54 i 55 i la seva excavació arqueològica es va dur a terme en dues fases, durant els mesos d'abril i juny de 1997, abans de la urbanització definitiva del sector, que va suposar la destrucció total de les restes un cop excavades i documentades.

En el transcurs d'aquesta excavació va aparèixer el perfil sencer i la major part d'una urna de ceràmica grisa ibèrica estampillada, que hem cregut oportú donar a conèixer per la seva singularitat, juntament amb les dades més significatives de la resta del jaciment.

L'assentament del pla de la Roixel·la

Com ja s'ha dit, l'assentament se situa a l'extrem oest del terme municipal d'Igualada, a uns 200 m de la riba esquerra del riu Anoia. La seva particular ubicació a l'epicentre de la comarca, en el centre de la fossa d'erosió coneguda com Conca d'Òdena i en un punt on conflueixen diversos eixos viaris antics, converteix el jaciment en un punt de pas obligat per a la realització de diferents trajectes. A més, com el seu nom indica, l'assentament del Pla de la Roixel·la se situa en una zona plana. Per tant, d'entrada, no segueix els patrons estrategicodefensius propis de la majoria de jaciments ibèrics, que prefereixen punts elevats i dominants del territori. Les seves coordenades UTM són 31TCG832049 i la seva alçada s.n.m és de 327 m.

El jaciment el conformen dues sitges i tres àmbits habitacionals delimitats per murs de pedra seca: un àmbit al nord (A) que resta escapçat per l'obertura del carrer de la nova urbanització, un petit àmbit al sud

(C), del qual no se n'ha trobat el tancament pel costat sud, i finalment un gran àmbit (B) que conforma una mena de pati central al voltant del qual es disposen els dos àmbits restants.

En general, el jaciment es troba força arrasat i els murs es troben al nivell dels sòcols, fet que simplifica l'estratigrafia general del jaciment.

Sitja 1. Aquesta estructura estava molt afectada per l'acció de les màquines excavadores, estava pràcticament destruïda. No es va poder documentar ni el coll ni la boca; tan sols es conservava part de la base, de la qual es van recollir alguns fragments ceràmics fets a mà i a torn. No tenia cap tipus de revestiment ni de preparació, i tot l'interior estava reblert per llims, sense poder diferenciar, en base a criteris geològics, cap estrat. Ara bé, tot i el deficient estat de conservació descrit, es va poder determinar una hipotètica estratigrafia a partir de l'aparició de bosses de material:

—Nivell 1: de 3-5 cm, on apareix material ceràmic.

—Nivell 2: de 20 cm, estèril.

—Nivell 3: d'uns 15 cm, on apareix la major concentració de material.

—Nivell 4: d'uns 35 cm, estèril.

—Nivell 5: fons de la sitja que presenta una acumulació de pedres amb una disposició uniforme que sembla voler complir una funció de drenatge.

Sitja 2. De la mateixa manera que la sitja 1, estava afectada per l'acció de la maquinària de l'obra i conservava aproximadament la meitat de l'estructura. No tenia cap tipus de revestiment ni preparació. Estava situada a uns 17 m al N-W del sector d'habitacions i separada d'aquest per la rasa d'obertura del carrer de la nova urbanització. Creiem, per tant, que en aquest espai destruït per les màquines molt probablement se situarien altres estructures d'habitació i d'emmagatzematge. L'estratigrafia era:

—Nivell 1: potència de 20 cm. Estava compost per llims i argiles compactades.

—Nivell 2: potència de 45-55 cm. Compost per grans blocs de guix i pedres, llims i carbons.

—Nivell 3: potència de 60 cm. La composició és la mateixa que la del nivell dos, però en aquest cas apareix una concentració de material, entre el qual destaca l'exemplar de ceràmica grisa ibèrica estampillada objecte d'aquest estudi (RO-97-455).

Àmbit A. L'estratigrafia d'aquest àmbit estava formada per un nivell superficial (nivell 0) que oscil·lava entre els 45 i els 50 cm. A continuació apareixia el nivell 1, de 15 cm de potència, amb poc material arqueològic. El nivell 2 era el nivell d'ús de l'habitació, amb sediment arenós i algun carbonet dispers. S'hi localitza material arqueològic amb més abundància que no pas el nivell anterior i la seva potència és d'entre 15 i 20 cm. La paret que delimita aquest àmbit amb el B es troba molt arrasada i comença a aparèixer a partir de la mateixa cota que el nivell 2.

Àmbit B. És el corresponent al gran pati central i el que ha proporcionat més material arqueològic. La forma de la planta la formen dos mòduls quadrangulars, un més petit que l'altre. En el mòdul més petit, situat a l'extrem oest, trobem una obertura encarada cap a un sector que durant l'excavació es va definir com arqueològicament estèril, tot i les evidències d'una petita taca de combustió molt arrasada que podria pertànyer a una acció moderna. En aquesta zona del

jaciment, formant part de la paret de separació entre l'àmbit A i el B, es va localitzar un bloc de pedra amb senyals incises, que en un primer moment es van interpretar com part d'un possible grafit ibèric.¹

Del cos quadrangular major no n'hem localitzat el tancament sud. El tancament per la cara est consistia en una concentració de petites pedres recolzades al retall del terra natural, que formaven una estructura similar a un muret de contenció. Entre aquestes pedres es va localitzar la peça inferior d'un molí rotatiu de pedra arenosa de granulació molt gruixuda.

L'estratigrafia d'aquest sector és composta per un primer nivell de terra de conreu endurit per les màquines excavadores i gairebé estèril, un segon nivell de terra marronosa i tova, amb aparició de material ceràmic. Al costat de l'obertura de l'oest és on trobem el terra natural, amb aparició de terra més vermellosa i graves. A la part est de l'habitació, sobre el terra natural, apareix un nivell de terra rubefactada i sense material arqueològic.

Àmbit C. Es tracta d'un petit àmbit quadrangular situat al sud-oest del jaciment. No n'hem trobat el tancament pel costat sud. Cal destacar dues característiques d'aquest àmbit: l'aparició d'una llar de foc —recolzada directament sobre el terra natural i sense estructura constructiva— i la localització d'un forat de pal. El forat de pal tenia 11 cm de profunditat i estava adossat a la paret est de l'àmbit. Destaca l'escassetat de material trobat en aquest àmbit, conseqüència del seu estat d'arrasament, que no ha permès determinar la seqüència estratigràfica a part del nivell superficial i de la pròpia llar de foc.

Un exemplar singular de ceràmica grisa ibèrica estampillada i la seva problemàtica cronològica

El material arqueològic aparegut pertany a la cultura ibèrica. Es tracta, en la seva major part, de fragments ceràmics, entre els quals cal destacar un peu de copa de ceràmica àtica de vernís negre,² tipus Càstulo (forma Lamboglia 42 RO-97-360), àmpliament documentada a la Península Ibèrica i amb una cronologia dins dels segles v-iv aC (GRACIA 1994, 181-183; SANMARTÍ 1996, 125-126). La resta de ceràmica recuperada (resumida gràficament en les làmines que segueixen) no permet fer gaires precisions cronològiques, ja que són formes i produccions que perduren àmpliament dins del món ibèric.

Durant el transcurs de l'excavació de la sitja número 2 es localitzà un perfil sencer corresponent a un vas de ceràmica ibèrica feta a torn, de coccio reductora, amb la pasta molt depurada i les superfícies allisades amb molta cura. La peça, siglada RO-97-455, és una urna amb boca en forma de tulipa. Presenta decoració a base d'estampilles, aplicades molt probablement a

1. Un cop fetes les oportunes indagacions s'ha arribat a la conclusió que amb molta probabilitat no es tracta d'escriptura ibèrica. En aquest sentit volem agrair a M. I. PANOSA tot el temps esmerçat en l'estudi i la interpretació d'aquests grafitis i l'enorme paciència que ha tingut amb nosaltres.

2. Agraïm a J. PRINCIPAL i J. SANMARTÍ les observacions fetes sobre aquest exemplar.

rodet, que es distribueixen en quatre bandes formant cenefes. Dues d'aquestes bandes es troben just per sota del coll de la peça, mentre que les dues restants se situen just a la carena d'inflexió de la panxa.

Ens trobem davant d'un perfil que constitueix una clara evolució dels vasos "a chardon" o de tulipa, un tipus de creació vascular que és propi de l'ibèric antic.³ Els motius decoratius, en forma de "S" invertida, es presenten a base d'estampilles aplicades amb rodets i distribuïdes en quatre bandes formant cenefes. Dues d'aquestes bandes es troben just per sota del coll de la peça, mentre que les dues restants se situen just a la carena d'inflexió de la panxa.

Aquest tipus d'estampilla disposa d'un paral·lel proper: a 12 km en línia recta del S-E del pla de la Roixel·la, en el jaciment anomenat El Fonollar (Vallbona d'Anoia), va aparèixer superficialment un *skyphoide* de pasta ataronjada amb una sèrie continuada de tretze motius continuats conservats, idèntics als del Pla de la Roixel·la, tot i que el recipient no és de ceràmica grisa. Els autors daten l'exemplar entre els segles II-I aC (ROVIRA i DE LA PINTA 1993, 61, 72), tot i que en cap moment s'indiquen els arguments d'aquesta atribució cronològica.

No coneixem altres paral·lels a la Catalunya ibèrica, però aquest motiu d'estampilla és freqüent en altres zones, cronologies i cultures peninsulars. A part de les aportacions fetes en el seu dia per J. L. de la Pinta (DE LA PINTA 1993, 213), cal destacar un exemplar del segle IV aC a la Penya del Moro (SOLIAS 1981-1982, 301) i alguns paral·lels dins dels segles V-IV aC a la cultura castrenya (CARBALLO 1994, 63; HIDALGO 1988-1989, 89, 95, 108, 212-214).

No volem acabar aquest apartat sense parlar breument d'un fragment de ceràmica aparegut al jaciment, també estampilat, però amb motius diferents i pertanyent a una altra peça. Es tracta de l'exemplar RO-97-501, localitzat a l'àmbit B. Es tracta d'un fragment de coll i vora lleugerament exvasada d'un recipient ceràmic fet a torn, de cocció mixta. Les superfícies exteriors, molt allisades, són de color gris fosc i la pasta de l'interior de la peça presenta una tonalitat vermellosa amarronada. Presenta abundant desgreixant de mica platejada. Interessa destacar d'aquesta peça la decoració a base d'estampilles en forma de cor o fulla d'heura: aquest tipus de decoració ha estat documentat a La Massana (Guardiola, Barcelona), en un fragment de ceràmica grisa ibèrica (CURA 1975, 177-178).

Conclusions

El jaciment del Pla de la Roixel·la s'ocupa en els segles V-IV aC. La seva ubicació dins de la Conca d'Òdena, en un emplaçament ni elevat ni estratègic, ens ha de fer reflexionar sobre la seva funcionalitat. Creiem que es tracta d'un establiment dedicat bàsicament a l'explotació agrícola, tal i com ho assenyala l'aparició de dues sitges i d'un molí dins del jaciment. A més, a uns 500 m al N-E del jaciment, l'any 1986 els membres de la Secció d'Arqueologia del CECI netejaren una sitja ibèrica de cronologia indeterminada, fet que porta a pensar en una ocupació més o menys intensiva d'aquest sector de la plana.

3. MATA i BONET 1992, 222 a. Observacions fetes per N. Rafel, a qui agraïm, a més, la revisió d'aquest text.

Així doncs, l'establiment del Pla de la Roixel·la estaria ubicat a la plana de la conca i dependria d'un hipotètic poblat situat en algun dels innombrables punts elevats que envolten la plana d'Igualada. De fet, aquest tipus d'assentament i el model de dependència respecte a un poblat elevat és molt conegut en altres zones de l'antic món ibèric com Mora de Rubielos (Terol), on els jaciments planers d'El Campillo II, Bajas Planas, Caseto Fidel II, El Inebral i Peña de Hiedra suposen el 16'6% dels jaciments de la zona (PERALES 1989, 130, 137, 139).

D'altra banda, el vas de ceràmica grisa ibèrica estampillada (RO-97-455) localitzat en una de les sitges, juntament amb el fragment RO-97-501, venen a engruixir el repertori d'exemplars de ceràmica estampillada gris ibèrica, no gaire extens fins al moment.⁴ A la vegada, l'exemplar RO-97-455 es pot ubicar dins dels segles V-IV aC, a partir del context general del jaciment i de les característiques tipològiques del perfil de la peça. Aquest reculament cronològic situa la peça entre les més antigues dins de les ceràmiques grises estampillades ibèriques.

Per finalitzar, cal fer notar que els paral·lels coneguts d'aquest tipus d'estampilla, com s'ha vist, no es corresponen amb produccions de ceràmica grisa ibèrica, fet que atorga a l'exemplar RO-97-455 una doble singularitat.

Jordina Sales Carbonell
Soledat Sánchez Grisado
Joan Enrich Hoja

ArqueoCat S. L.

C/ Dinamarca, 3, núm. 8, 08700 Igualada

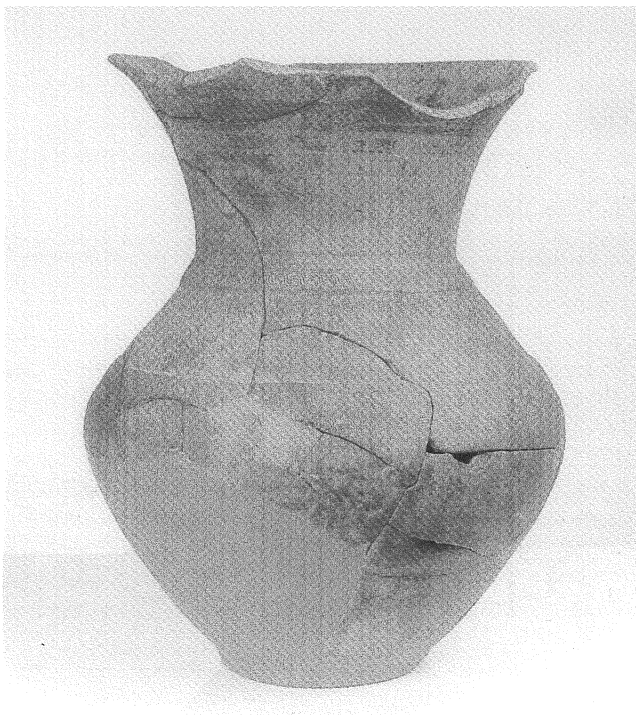


Fig. 1. Recipient ceràmic RO-97-455.

4. Es pot consultar al mapa de distribució geogràfica elaborat per M. Cura l'any 1971, i per tant actualitzable (CURA 1971, 48).

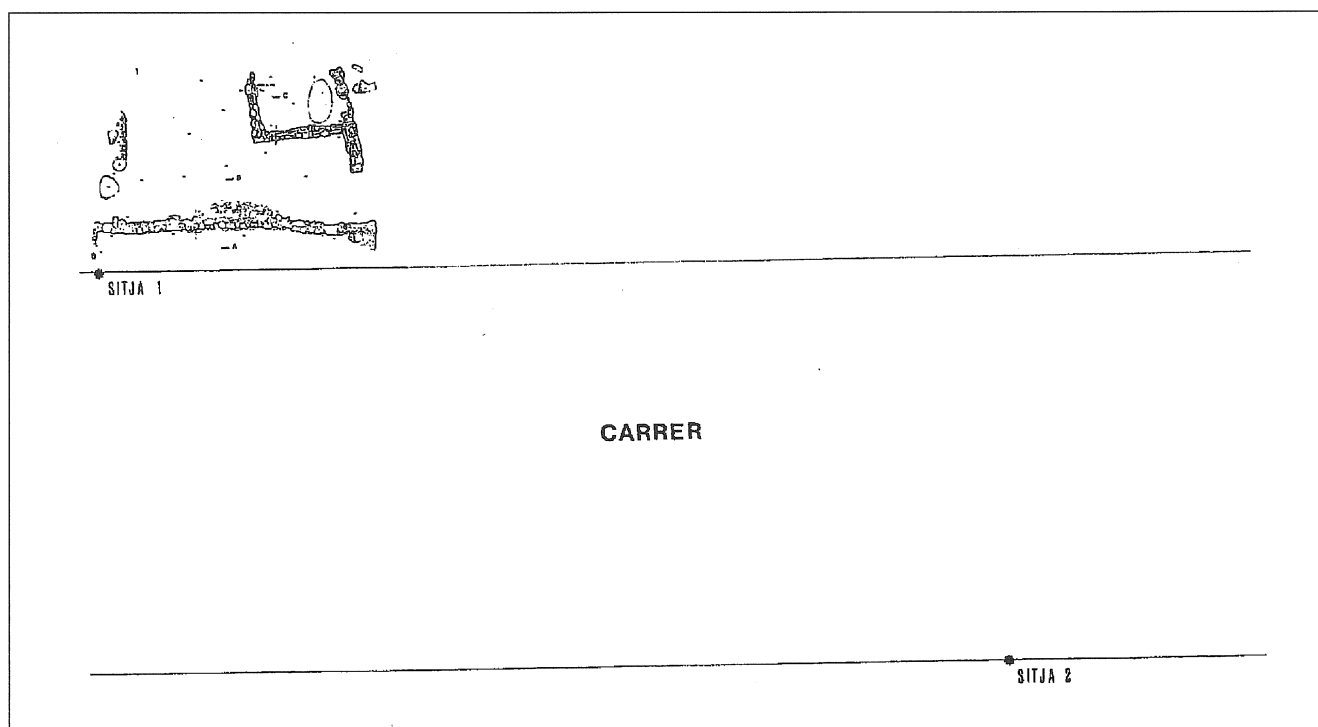


Fig. 2. Planta general del jaciment i localització de les estructures.

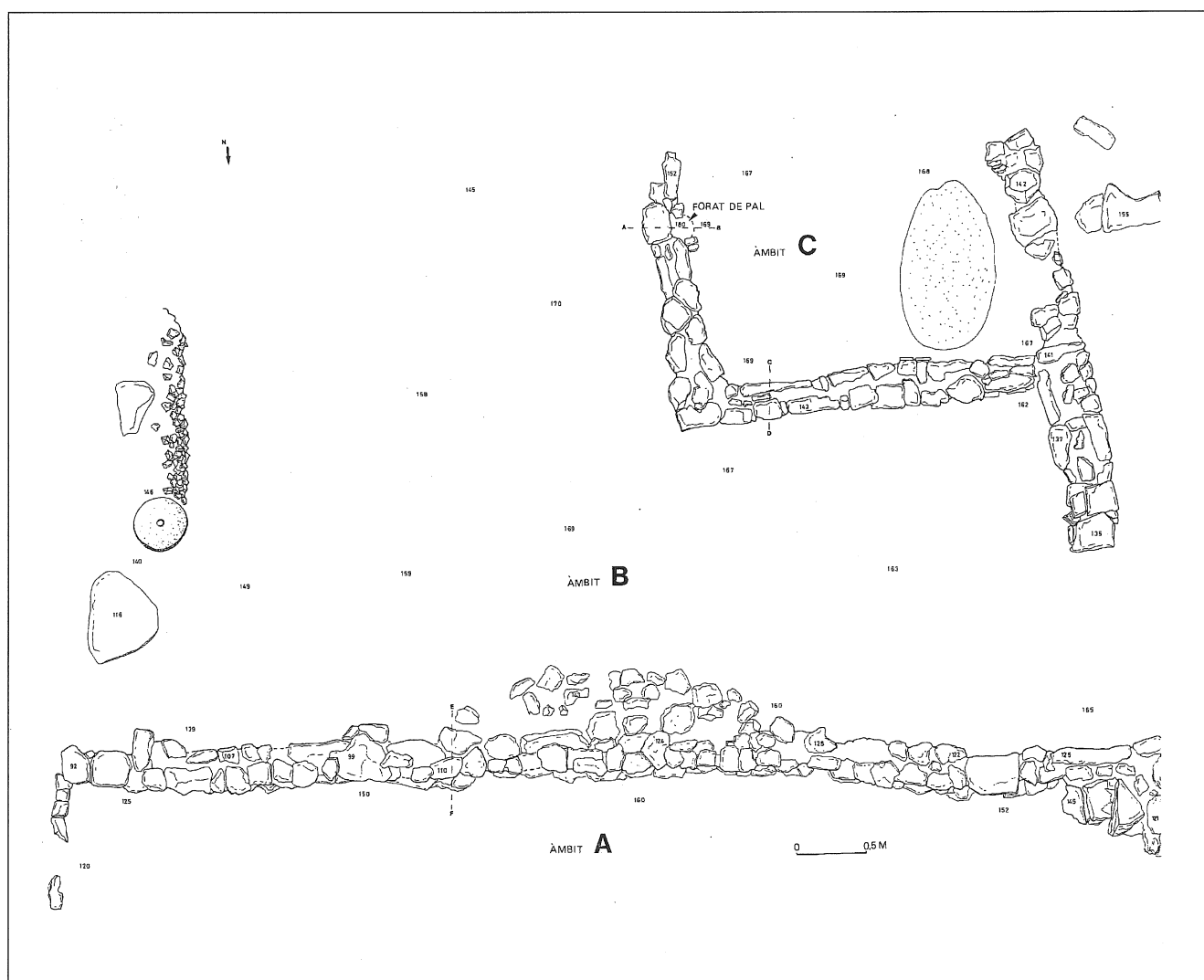


Fig. 3. Planta dels àmbits habitacionals.

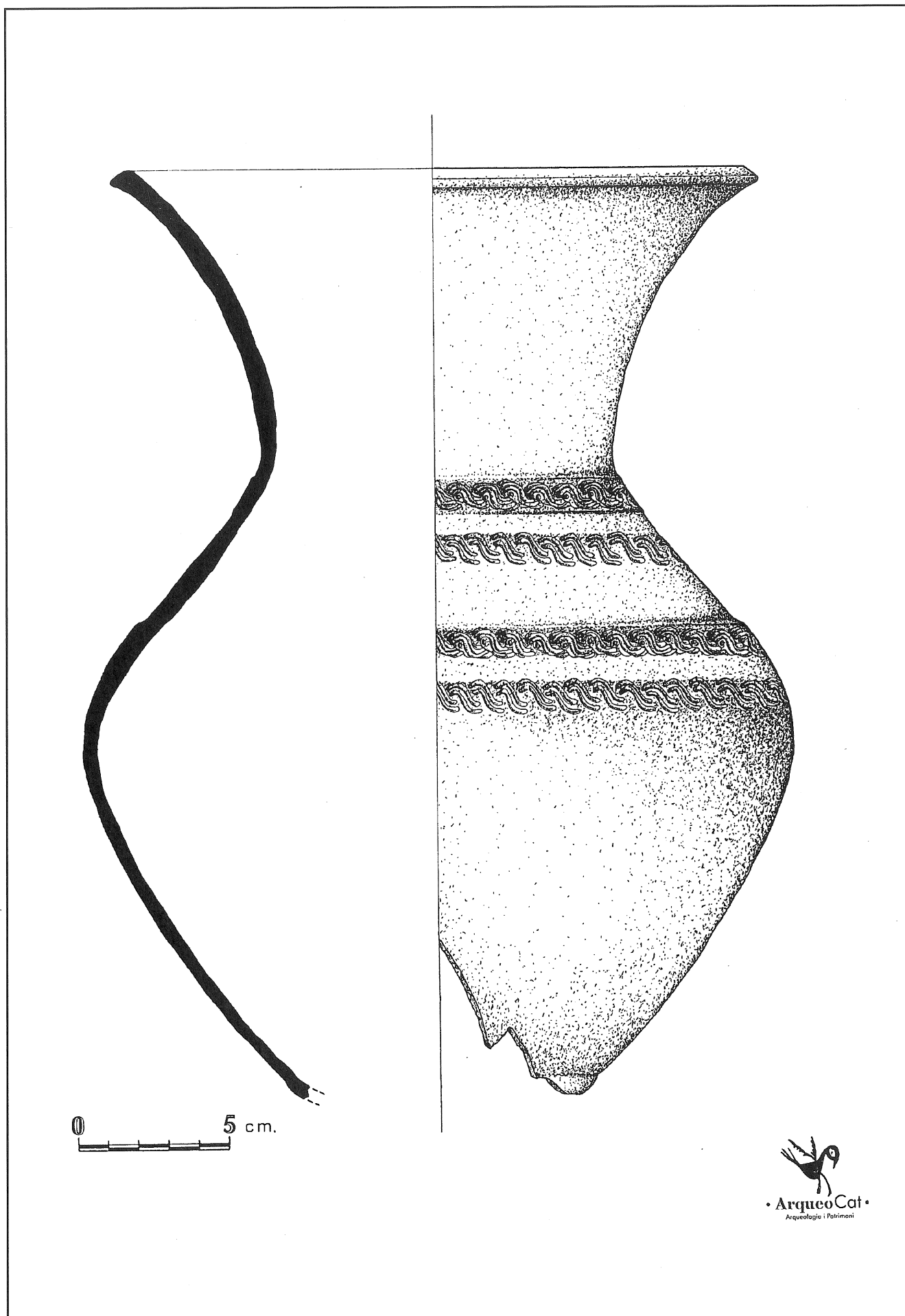


Fig. 4. Dibuix del recipient ceràmic RO-97-455.

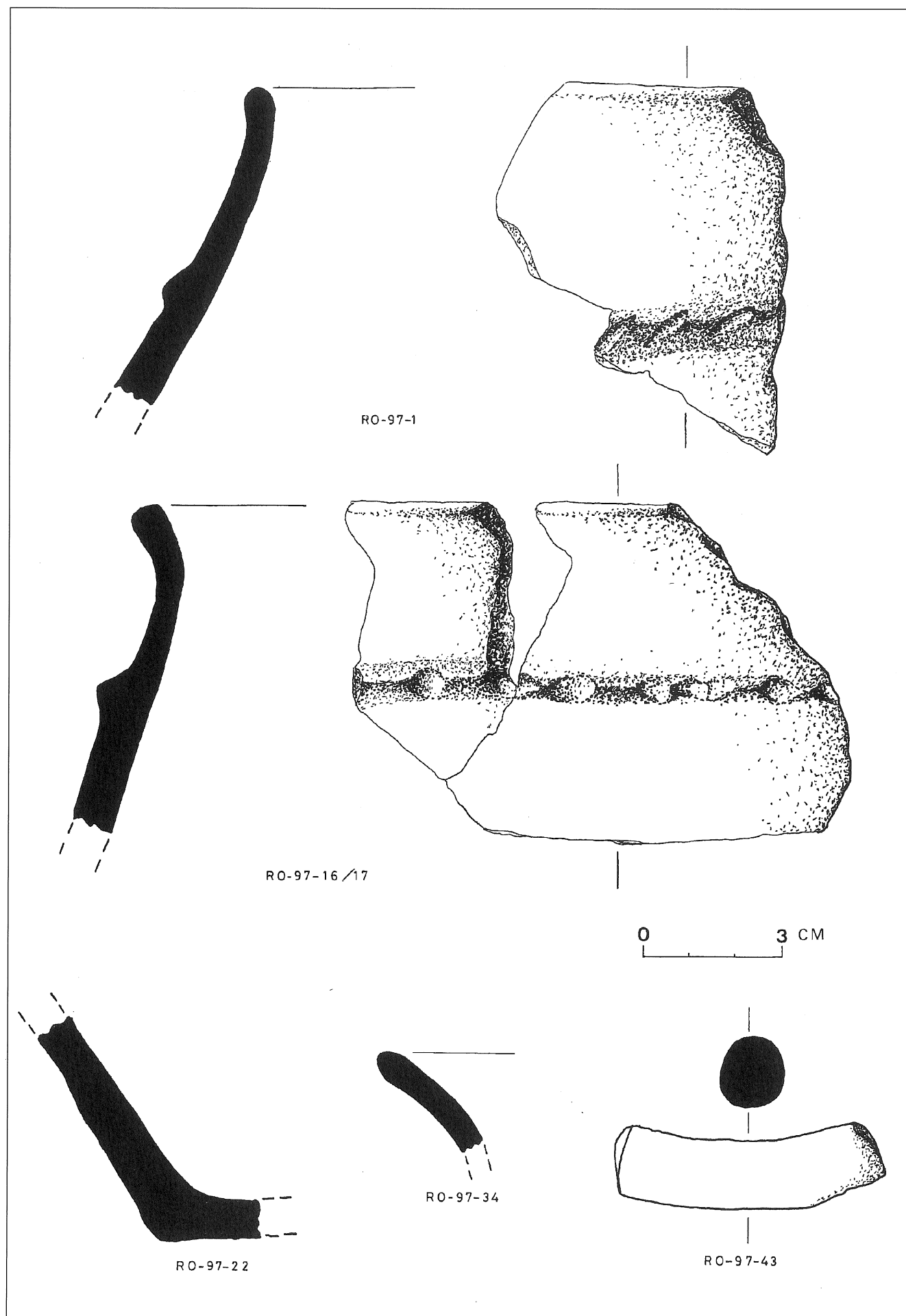


Fig. 5. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

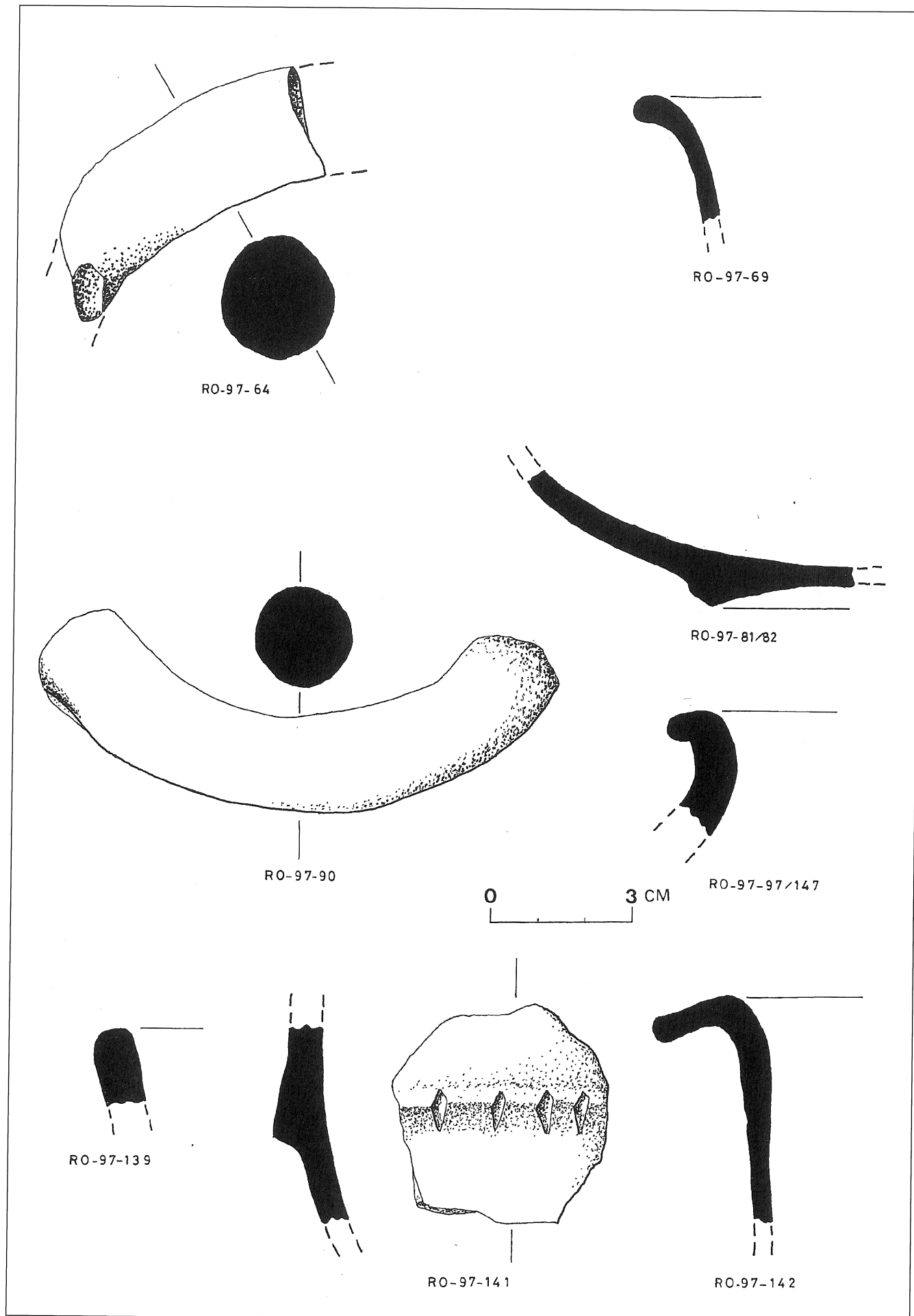


Fig. 6. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

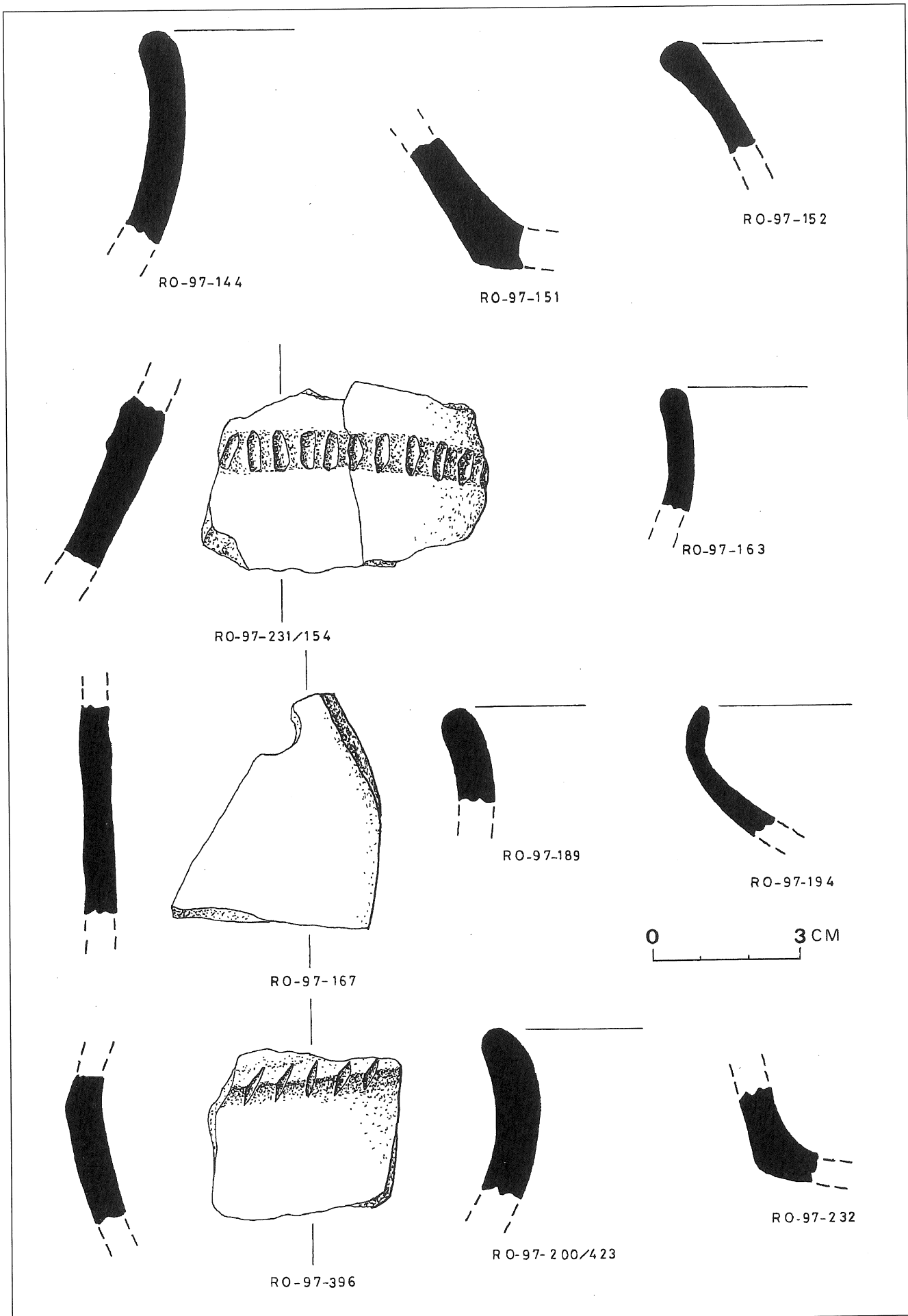


Fig. 7. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

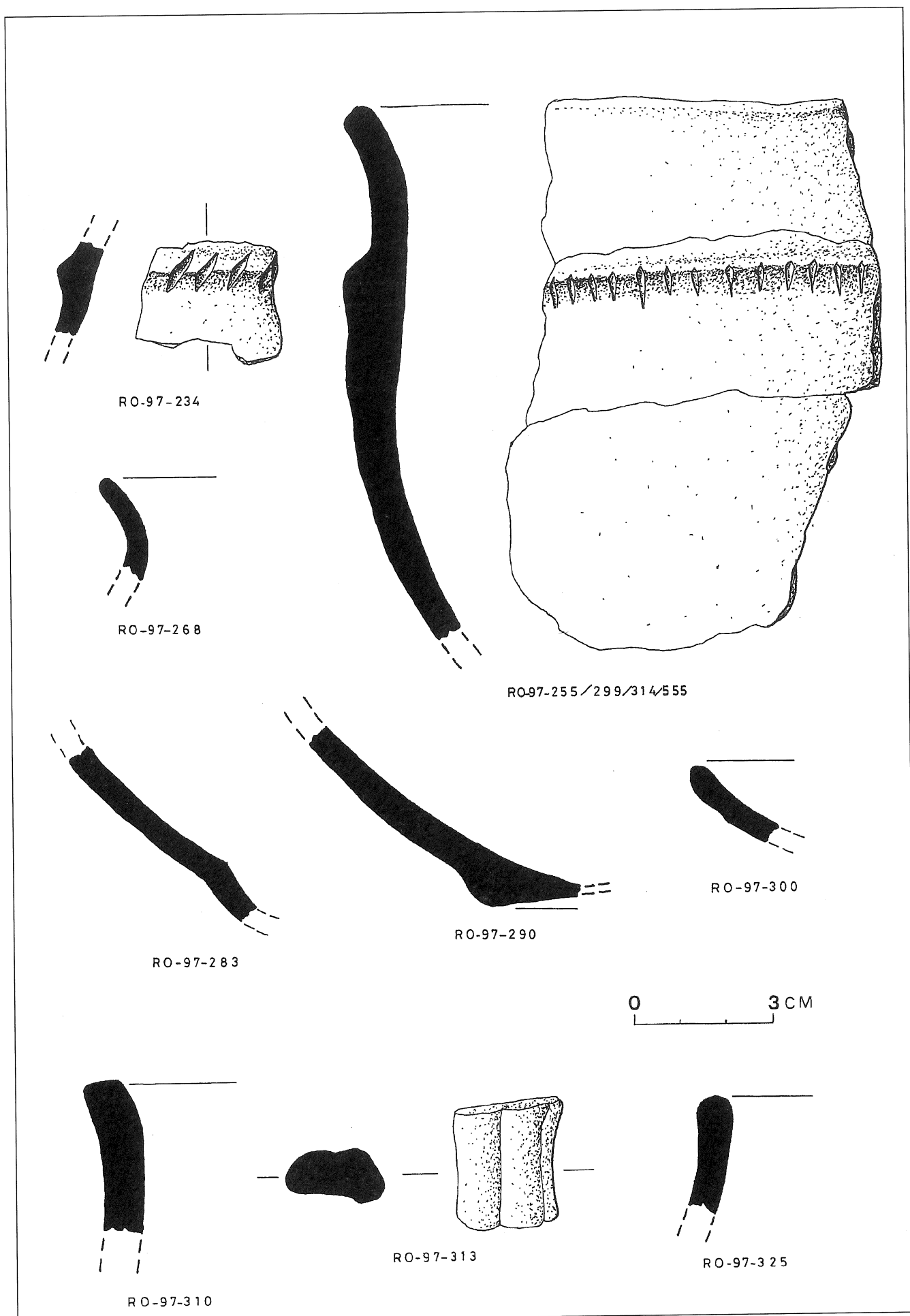


Fig. 8. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

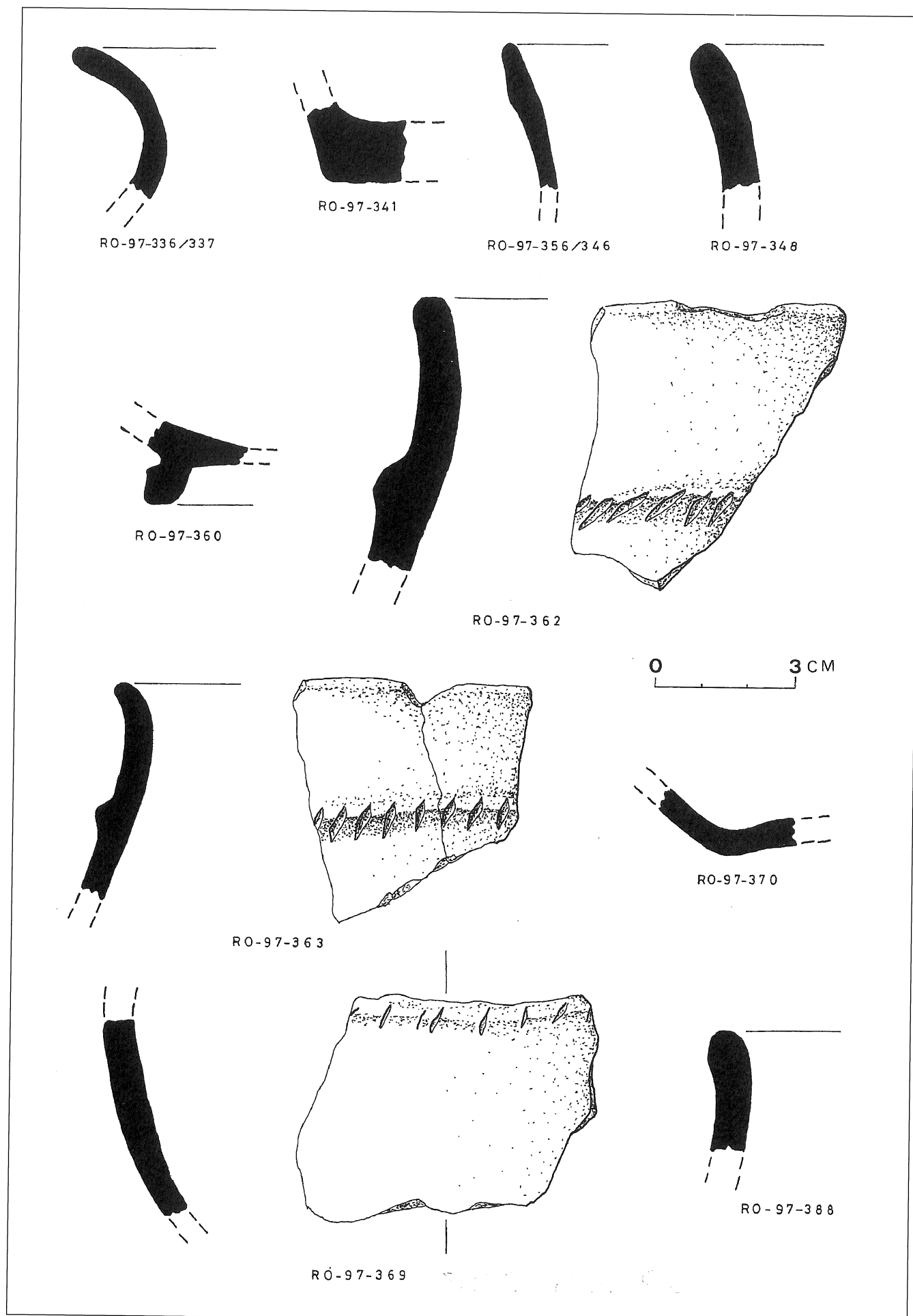


Fig. 9. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

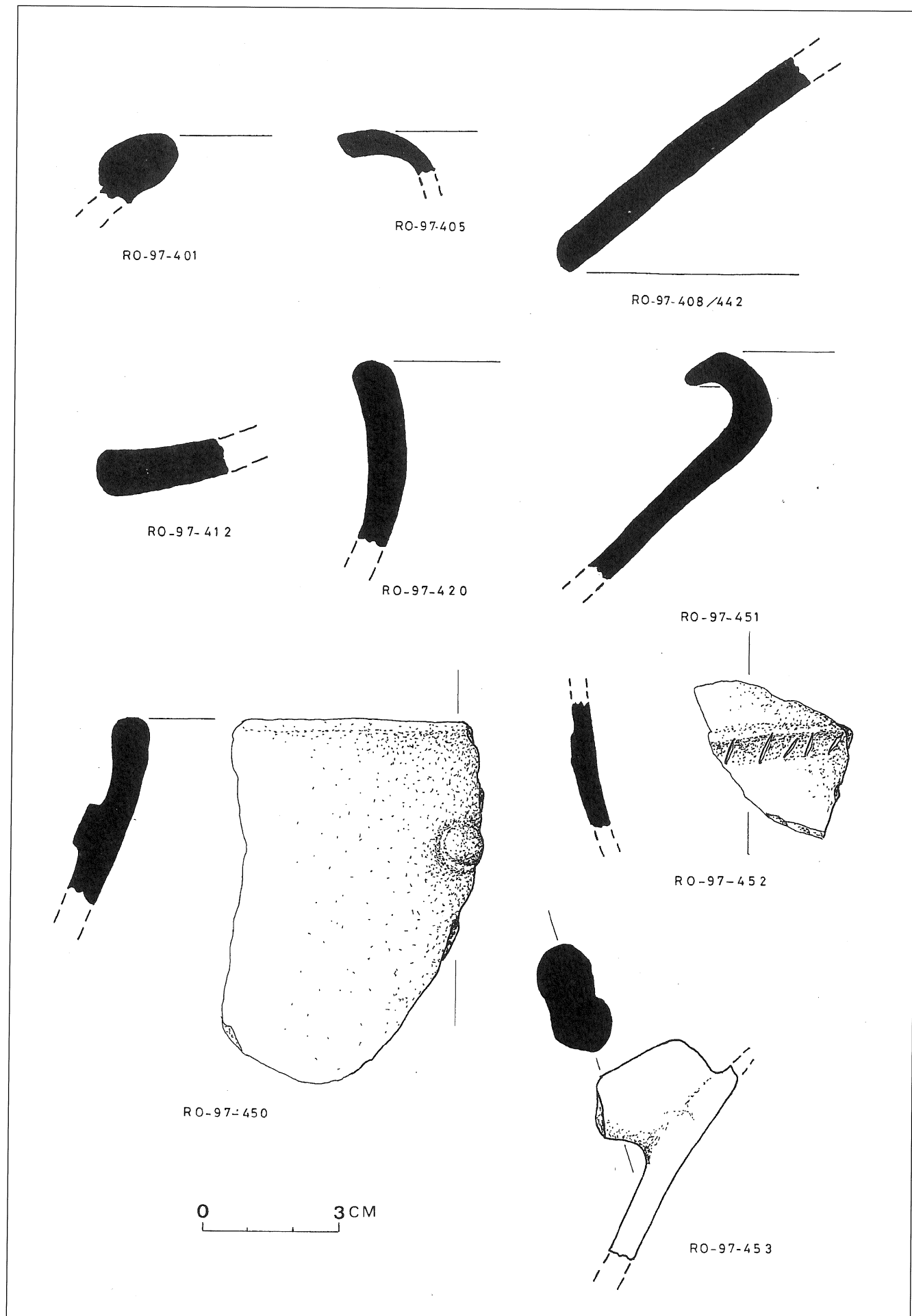


Fig. 10. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

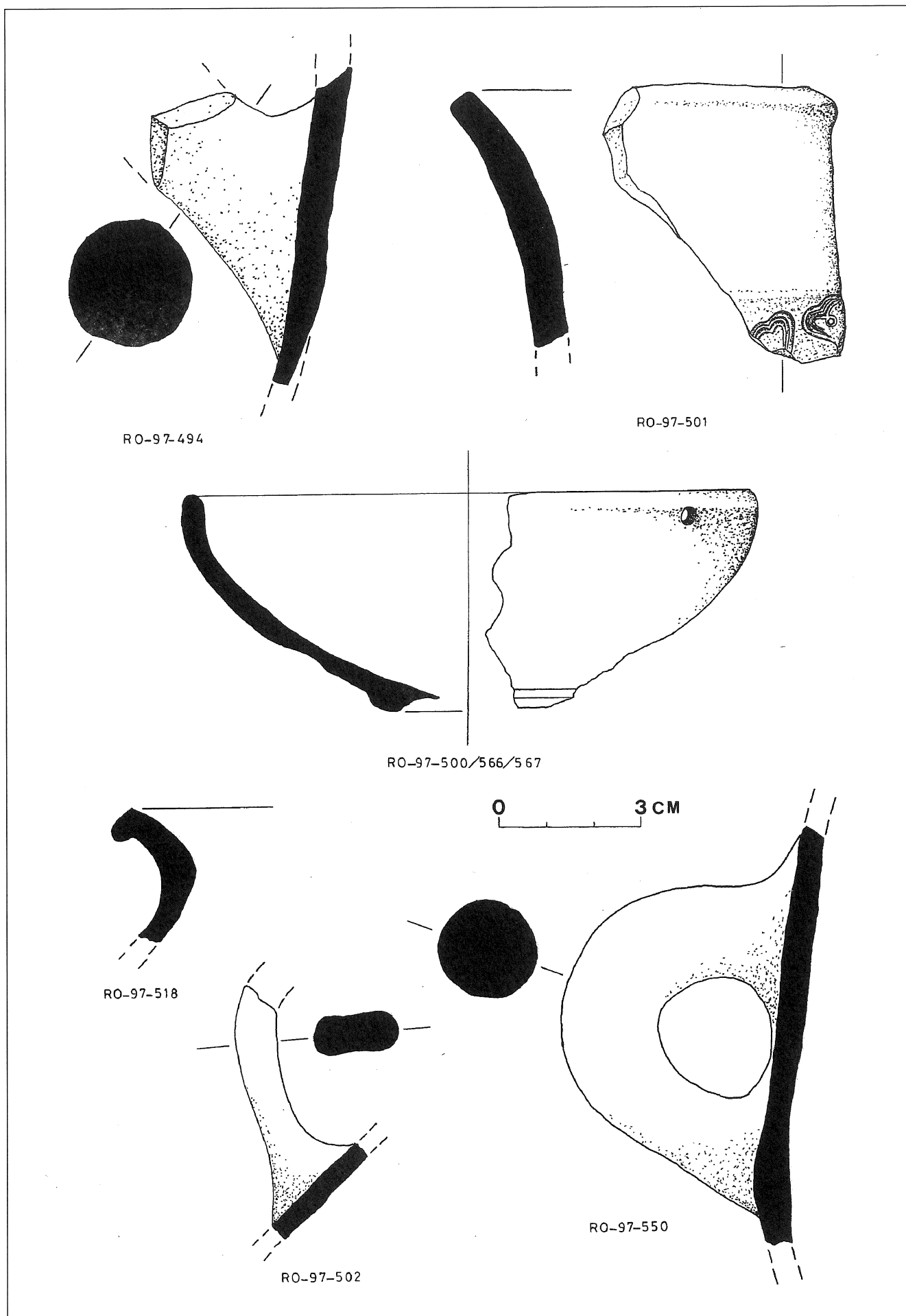


Fig. 11. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

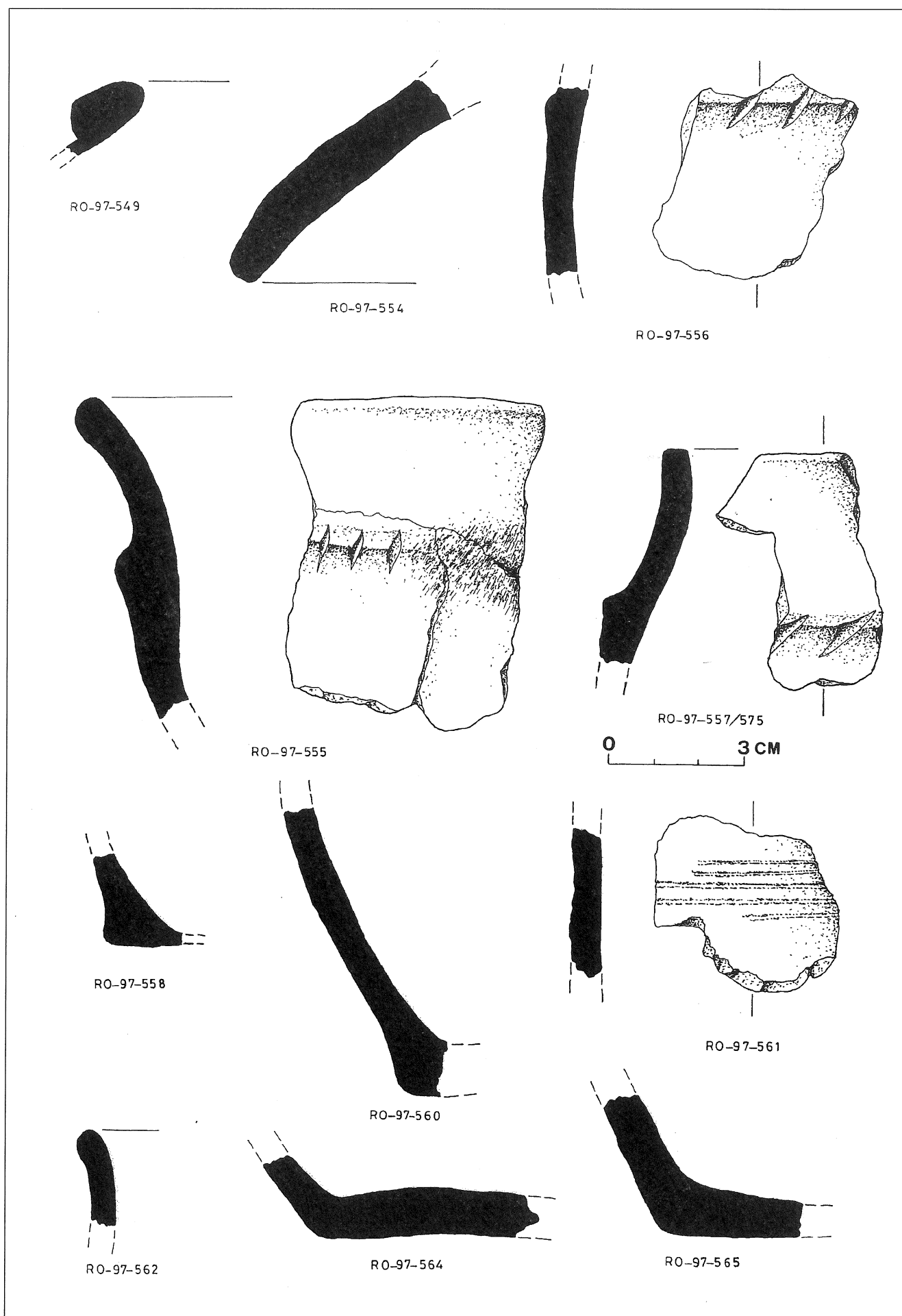


Fig. 12. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

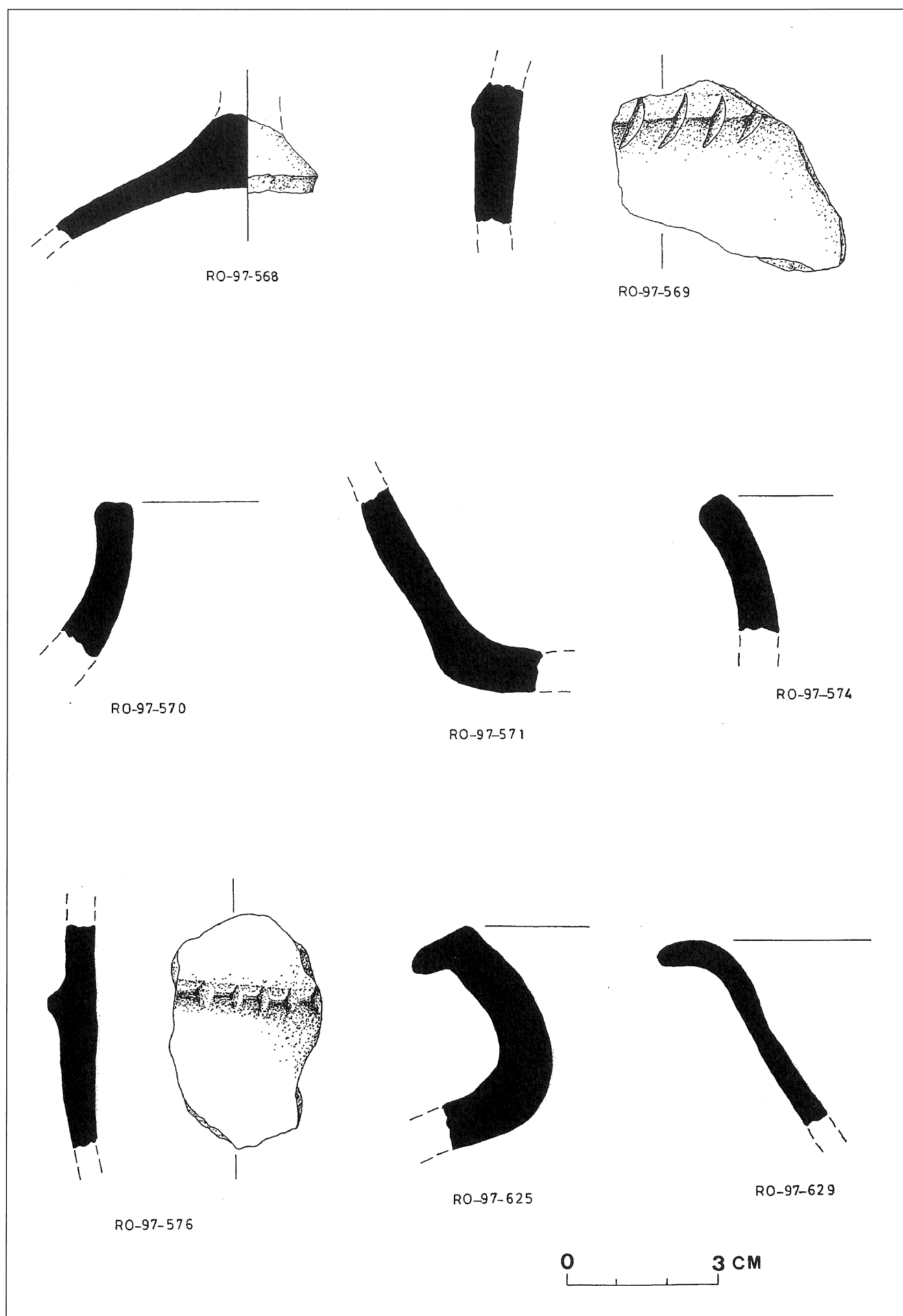
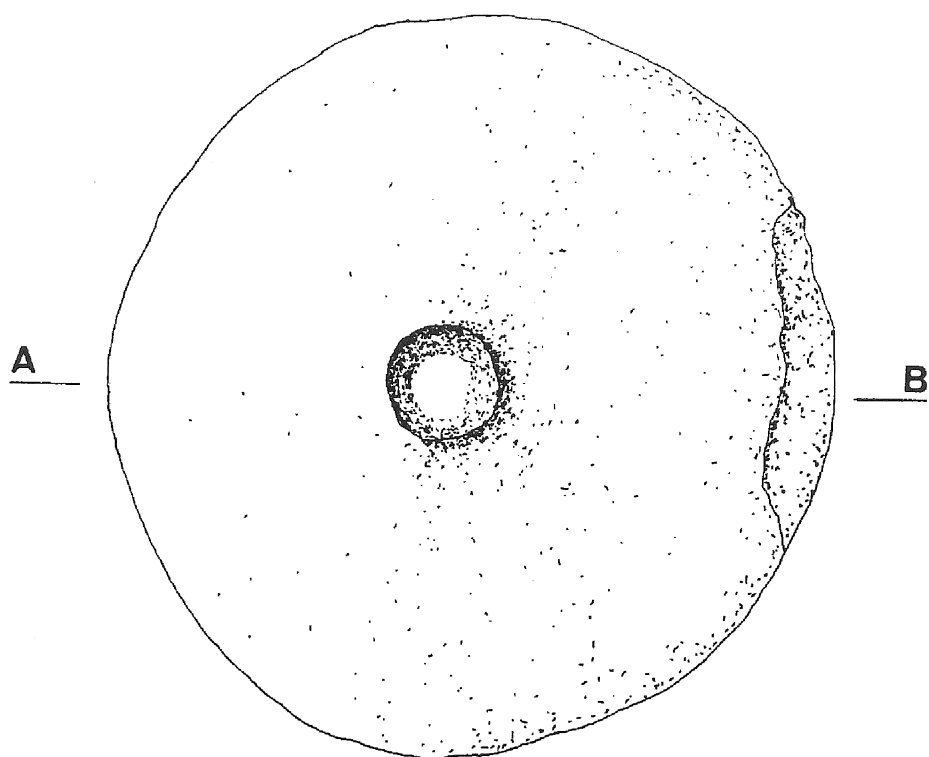
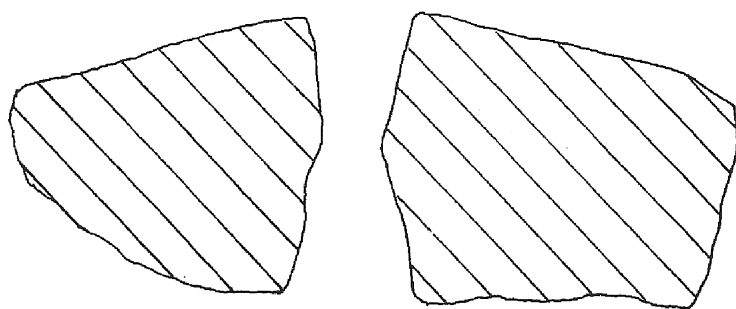


Fig. 13. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.



RO-97-618



secció **A-B**

0 10 CM

Fig. 14. Materials arqueològics apareguts en el jaciment.

Bibliografia

CARBALLO 1994

L. X. Carballo, *Catálogo dos materiais arqueolóxicos do museu do Castro de Santa Trega: Idade do Ferro*, A Guarda, 1994.

CURA 1971

M. Cura, "Acerca de unas cerámicas grises con decoración estampillada en la Catalunya prerromana", *Pyrenae*, 7, Barcelona, 47-60.

CURA 1975

M. Cura, "Nuevos hallazgos de cerámica estampillada gris prerromana en Cataluña", *Pyrenae*, 11, Barcelona, 173-178.

GRACIA 1994

F. Gracia, "Las copas de Cástulo en la Península Ibérica. Problemática y ensayo de clasificación", *Huelva Arqueológica*, XIII, 1, Huelva, 175-200.

HIDALGO 1988-1989

J. M. Hidalgo, "Excavaciones arqueológicas en el Castro de Troña (Ponteareas-Pontevedra). Campañas: De 1984-1986", *Castrelos*, 1-2, Vigo, 81-108.

MATA i BONET 1992

C. Mata i H. Bonet, "La cerámica ibérica. Ensayo de tipología" *Estudios de Arqueología Ibérica y Romana*,

Homenaje a E. Pla Ballester, *Serie Trabajos varios del SIP*, 89, València, 117-173.

PERALES 1989

M. P. Perales, *Introducción al poblamiento ibérico en Mora de Rubielos (Teruel)*, Terol.

DE LA PINTA 1993

J. L. de la Pinta, "Nuevas aportaciones al conocimiento de la cerámica prerromana con decoración estampada e impresa en Cataluña", *Empúries*, 48-50, II, Barcelona.

ROVIRA, DE LA PINTA 1993

J. Rovira, J. L. de la Pinta, "Els establiments ibèrics tardans del Camí de la Terrera i el Fonollar (Vallbona d'Anoia, L'Anoia)", *Estrat*, 6, Igualada, 55-76.

SANMARTÍ 1996

J. Sanmartí, "La ceràmica grega fina de l'assentament ibèric d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès, Tarragona). Segles VI-IV aC", *Pyrenae*, 27, Barcelona, 117-139.

SOLIAS 1981-1982

J. M. Solias, "Ceràmica grisa estampada pre-romana apareguda a la Penya del Moro (Sant Just Desvern, Barcelona)", *Pyrenae*, 17-18, Barcelona, 299-301.